

Koltay Tibor

Az információs túlterhelés és az információs műveltség

Vitatják, néha másként nevezik, de van. Az információs túlterhelés probléma, amely nem feltétlenül keseríti meg az életünket, de tennünk kell ellene valamit. A lehetetlent próbáljuk meg ilyenkor, de azért az információs műveltség orvosság lehet bajainkra.

Mit tudunk az információs túlterhelésről?

Ha az információs túlterhelésről beszélünk, nyilvánvaló, hogy elsősorban korunk információs környezetére gondolunk, tehát arra a környezetre, amelyben a hálózatot immár nem az információ megkeresésének nehézsége, vagy az információk hiánya, hanem az információbőség jellemzi.¹ Ezt a környezetet úgy jellemezhetjük, mint amelyben soha nem volt még ilyen könnyű a tudás létrehozásához szükséges információkat összegyűjteni, míg soha nem volt ilyen nehéz az összegyűjtött információkból tudást létrehozni.²

Az információs túlterhelés nemcsak sokarcú, összetett jelenség, de még azt sem árt tudnunk róla, hogy nem új jelenség. Történetét itt nem vizsgáljuk részletesebben, csupán azt érdemes kiemelni, hogy sokan már a 16. századra teszik megjelenését, aztán a 20. század közepe táján kellett megtapasztalnunk, hogy több információt hozunk létre, mint amennyit fel tudunk dolgozni, különösen azért, mert a (főként természettudományos és műszaki) publikációk száma exponenciálisan növekedett.³ Az 1970-es években kezdődött a digitális információ térhódítása, amelyet felerősített az internet, és főként a World Wide Web megjelenése és elterjedése az 1990-es években, újabban pedig a web 2.0 széles körű használata. Ez a technikai fejlődés a korábnál gazdagabb és összetettebb információs környezet létrejöttét eredményezte, amelyet az információmennyiség növekedése mellett a formátumok és információtipusok egyre nagyobb száma, továbbá az jellemző, hogy ezek egyre többféle hordozón és kommunikációs csatornán érhetők el. Ez a növekvő összetettség a választás kényszere elé állít bennünket.⁴ Egyúttal az is igaz, hogy az információk elérésére korlátozott számú interfészt használunk: főként számítógépek, mobil eszközök, könyvolvasók és más eszközök webböngészőit. Ennek az a hatása, hogy az információ „homogenizálódik”, tehát nagymérték-

ben elveszti a nyomtatott világban megszokott arcukat, különböző megjelenéseit, (tankönyv, újság, kézírásos naplóbejegyzés, fénymásolat, folyóirat-cikk stb.).⁵

Az információs túlterhelésről nem tudunk eleget, megismerése rendkívül küzdelmes, ráadásul maga a jelenség sokszor észrevétlen marad.⁶ Mégis igaz, hogy az információs túlterhelés életünk minden területére kihat. Akadályt, nehézséget jelent az üzleti életben, a tudományban és a hétköznapi életben. Ennek ellenére nincsen egyetlen, elfogadott definíciója.⁷ Pijpers például több mint egy tucat meghatározást sorol fel, amelyekből a következő vonások emelhetők ki.

Az információs túlterhelés akkor lép fel, amikor

- a rendelkezésre álló információk mennyisége meghaladja az emberek korlátozott információfeldolgozási képességét;
- szakadék van az információk mennyisége és azok között az eszközök között, amelyekkel az információkat hasznos tudássá tudjuk alakítani;
- több releváns információval rendelkezünk, mint amennyit fel tudunk dolgozni.

Az információs túlterhelés

- a túl sok, a túlzottan rossz minőségű és a különböző formátumú információ kombinációja;
- annak észlelése, hogy az elvégzendő feladathoz kötődő információáramlás mértéke nagyobb, mint amit hatékonyan tudnánk kezelni;
- annak az állapotnak a manifesztációja, amely frusztrál bennünket, hogy nem vagyunk képesek hozzáférni a releváns információhoz, pedig tudjuk, hogy rendelkezésre áll, feltehetőleg nagy mennyiségben, továbbá attól tartunk, hogy valami fontosat szem elől tévesztünk, valamint nem vagyunk képesek olvasni, információkat feldolgozni és értelmesen cselekedni, mivel túl sok információ áll rendelkezésre.⁸

Ezekhez még hozzátehetünk két definíciót, amelyek a fenti megközelítések valamelyikét erősítik meg. Az egyik szerint információs túlterhelés alatt azt a helyzetet értjük, amikor a rendelkezésre álló, potenciálisan hasznos, releváns információ mennyisége egy-egy egyén számára megnehezíti hatékony felhasználását.⁹ A másik szerint az információs túlterhelés az egyének (vagy rendszerek) olyan állapota, amely nem teszi lehetővé, hogy minden kommunikációs input feldolgozható vagy felhasználható legyen, ezért sikertelenséghez vezet.¹⁰

Részben a definíciókból is lesűrhető, hogy általánosságban az információs túlterhelés két fő kategóriára bontható. Az egyik, amikor több információ áramlik felénk, mint amennyit be tudunk fogadni. A másik pedig az, amikor az információfeldolgozás iránti igény, amely az egyénre hárul, meghaladja az erre a feldolgozásra fordítható időt és erőfeszítést.¹¹ Ezt nemcsak az üzenetek túl nagy száma okozhatja, hanem az is, hogy a bejövő üzenetek nincsenek megfelelően szervezve ahhoz, hogy könnyen felismerhető legyen, közülük melyik a fontos.¹² Érdeemes emellett az információs túlterhelés szintjeit is megnéznünk. Az üzenetek túl nagy száma jelenti a makroszintet. Ezzel szemben, a mikroszinten az információk sokféleségével kell szembenéznünk, és itt nagy szerepet játszik a kritikai gondolkodás hiánya, amelyet a megfelelő szűrők hiánya vagy ezek nem megfelelő használata mutat.¹³ A mikroszint a túlterhelés minőségi szintje, mivel itt alapvetően nem a mennyiségi tényező a meghatározó. A web 2.0 hatásai – amelyekről még szólni fogok – viszont elsősorban itt érvényesülnek. Előzetesen csak annyit érdemes erről mondanom, hogy korunkban az információs túlterhelés hátterét egy általános jellegű megállapítással jellemezhetjük. Ennek lényege, hogy jóval több szakértelemmel rendelkezünk információk előállításában, mint kezelésükben.¹⁴ A túl sok információ pedig azért zavar bennünket, mert nem marad időnk arra, hogy gondolkodjunk.¹⁵

Kinek a „betegsége”?

Valószínűsíthető hogy az információs túlterhelés nagymértékben nem egymástól elszigetelt okokra vezethető vissza, hanem emberek, eszközök, egy-egy szervezeten belüli gyakorlatok eredője.¹⁶ Kévsébé elképzelhető viszont, hogy valaha is létrehozhatók lesznek azok a hardver- és szoftvereszközök, amelyek önmagukban megoldást kínálnának a probléma megoldására.¹⁷ Sőt, az információ

technikai természetű szűrői éppen azt a viselkedésünket erősítik, amelyet meg kellene változtatnunk.¹⁸

Mindennek oka egyrészt az, hogy az információs túlterhelés főként személyfüggő. A másik oka pedig az, hogy egyúttal társadalmi jelenségről is szó van, hiszen a túlterhelés addig nem fog csökkenni, amíg nem következik be változás abban, hogy óriási mennyiségben fogyasztunk információkat.¹⁹ Sokan vannak ugyanakkor azon a véleményen, hogy az információs túlterhelést drámai módon felerősítették az új technológiák.²⁰

Érzékszerveink, főként látásunk, nagy mennyiségű inputot képes kezelni, és arra is képesek vagyunk, hogy az információk lényeges mintázatait azonosítsuk. A modern világban azonban gyakran olyan formában kapjuk az információkat, amelyek kezelésére nincsenek felkészülve érzékszerveink, és nincs is velük kapcsolatban előzetes tapasztalatunk.²¹ A felhasználó személyes érintettsége tehát olyan mértékű, hogy akár jogosnak is tekinthetjük azt, amit egy tanulmány beszédes címében olvassunk: *Information overload. We have met the enemy and he is us.*²² Ez magyarul körülbelül így hangzik: *Információs túlterhelés. Találkoztunk az ellenséggel, aki mi magunk vagyunk.*

Éppen a személyes érintettség az, aminek folytán az információs túlterhelést korábban a racionális döntések meghozatalát akadályozó pszichológiai szindrómának tekintettük. Ma viszont nem attól félünk, hogy elménket károsítja, hanem inkább társadalmi kérdésként tekintünk rá. Többnyire az aggaszt bennünket, hogy nem találjuk meg a nekünk szükséges információt. Nem menekülünk tehát előle, hanem alkalmazkodtunk hozzá.²³ Az érem másik oldala viszont az, hogy a túlterhelés miatt bizonyos feladatokat gyakran nem tudunk hatékonyan elvégezni.²⁴ Ez arra utal, hogy megfontolandó volna az *information overload* kifejezést kétféleképpen magyarázni: az ismert *információs túlterhelés* kifejezés mellett és *információs túlterheltség* elnevezéssel.

Az információs túlterheléssel kapcsolatos gondolkodásunkat árnyalja az a tény is, hogy sok ember valójában nem is igényli az információt, és éppen azért nem fog használni bizonyos rendszereket, mert azok információkat nyújtanak. Az információ birtoklása ugyanis végső soron kellemetlen és fáradságos. Az információkat el kell olvasni és meg kell érteni. Kiderülhet belőlük, hogy amit csináltunk, az valójában haszontalan. Ezért, ha van-

nak is információink, gyakran sokkal kevesebb gondot és fáradságot jelent, ha nem használjuk őket.²⁵

Tényleg van-e információs túlterhelés?

Az információs túlterhelés meglétét meg is kérdőjelezhetjük. Érvelhetünk például azzal, hogy az információs túlterhelés az emberi fajra jellemző és kikerülhetetlen állapot. Sokak szerint pedig túlzóak az információs túlterheléssel kapcsolatos megállapítások.²⁶ *Tidline* szerint csupán egy modern mítoszról van szó.²⁷

Az is felmerülhet, hogy az információs túlterhelés valójában önellentmondás. Ahogy nem ihatunk túl sok vizet, nem beszélhetünk túl sok információról sem. Amiről valójában szó van, az az, hogy adott pillanatban nem vagyunk képesek feldolgozni a kapott információt, főleg, ha nem kértük, viszont releváns lehet.²⁸ *Johnson* szerint, ha elfogadjuk, hogy az információs technológia semleges valami, és nem tudja „átírni” agyunkat egyetértésünk és beleegyezésünk nélkül, az információs túlterhelés nem is létezik. Ilyen megközelítésben tehát nem információs túlterhelésről van szó, hanem információs túlfogyasztásról. Az információs túlterhelés azt is jelenti, hogy a beözönlő, óriási mennyiségű információt új és az eddiginél hatékonyabb módon kell kezelnünk. Az információs túlfogyasztás viszont arról szól, hogy új utakat találunk szelektív befogadására.²⁹ Megítélésem szerint ebben a gondolatmenetben nem az a fontos, hogy az információs túlterhelésnek más nevet adunk, hanem az, hogy – némileg kimondatlanul – de a szelektivitás kiemelésével az információs műveltségre irányítja a figyelmet. Az információs műveltségről még fogok szólni, most azonban érdemes inkább a felhasználói viselkedés néhány kérdésére koncentrálnunk.

Amikor kevés idő áll rendelkezésre az információk feldolgozására, a túlterhelés elkerülése végett, félretesszük, majd utóbb sohasem dolgozzuk fel azt az információt, amely nem tűnik sürgősnek. Ebből következően ritkán vesszük észre, ha a félretett dokumentumok feleslegesek. Még amikor van is időnk arra, hogy az új információkat szisztematikusan megvizsgáljuk, elhalasztjuk a döntést értékükről, mivel bizonytalan, hogy mire lesznek használhatók a jövőben.³⁰

Az információs túlterhelés összefügghet azzal is, hogy elveszítjük a helyzet felett gyakorolt ellenőr-

zést, amihez gyakran az az érzés is járul, hogy eláraszt bennünket az információ. Bárhogy legyen is, a háttérben ott van, hogy az információk bősége arra kényszerít bennünket, hogy több időt és energiát fordítsunk rá, mint amennyit szeretnénk. Ezek mellett az információs túlterhelés problémakörébe tartozik az időzítés, az információfeldolgozó képesség, valamint a személyes tapasztalatok, a stressz, a zavartság, az aggodalom vagy a motiváció alacsony szintje is.³¹ Ha ezt elfogadjuk, akkor úgy tűnik, hogy az információs túlterhelésnek mégiscsak van pszichológiai dimenziója.

Közben a kutatási adatok egyre fontosabbakká válnak, és egyre gyakrabban publikálják is őket. Ez azt is magával hozza, hogy az adatokat is kezelniünk kell, nyilvánosságra hozásuk, gondozásuk, megőrzésük, sőt még az adatokra történő hivatkozás is összetett feladat elé állítják a kutatókat és az információs szakembereket. Ez azt jelenti, hogy tömeges megjelenésük és használatuk bizonyára fokozni fogja az információs túlterhelést.

Ha a túlterhelés információs, mit gondoljunk magáról az információról?

Kenneth Himma szerint Az információs túlterhelést nem érthetjük meg anélkül, hogy az információ fogalmát megértenénk.³² Ő információ alatt az informálás aktusát érti, amely egyike az információk azon három formájának, amelyekről *Michael Buckland* beszél:

- Az információ mint dolog: amikor az információ a dokumentumhoz kötődik.
- Az információ mint folyamat, más szóval az informálás aktusa: amikor az információ valakinek a tudatállapotát módosítja.
- Az információ mint tudás: amikor az információ azonos az átadott tudással, amelyet az informálás (informálódás) folyamata során felfogunk.³³

Ha az információ az informálás aktusához kötődik – teszi hozzá Himma –, akkor propozicionális tartalma van, és ez a tartalom lehet igaz vagy hamis. A kérdésekben megjelenő tartalmak (pl. „Esik az eső?”), valamint az utasítások (pl. „Csukd be az ajtót!) természete nem propozicionális, ezért a szó szoros értelmében nem is nevezhetők információnak. Ahhoz, hogy a propozicionális tartalom valóban információ legyen, igaznak kell lennie.³⁴

Bizonyos fokig hasonlóan gondolkozik *John Budd* is, aki szerint az információ értelemmel bíró, kommunikatív cselekvés, amelynek célja igaz állítások

és feltételek létrehozása. Az információ magában foglalja azokat a kommunikatív cselekvéseket (és csakis azokat), amelyeket a kommunikáció célközönsége vagy potenciális címzettjei értelemmel bírónak ítélnék meg. Az értelem nem korlátozódik a pusztá szemantikára, hanem az értékelésben rejlő kontextust és történetet is magában foglalja. Ezen túl, az információ akkor igaz, ha garantálva van, hogy a kommunikatív cselekvés nem tartalmaz szándékos félrevezetést vagy kihagyást, továbbá vannak inherens értékelési elemei, megokolása bizonyítékokon alapul és etikus.³⁵

Himma azt is kifejti, hogy általában – legalábbis a nyugati filozófia főáramát figyelembe véve – feltételezzük, hogy mindig ésszerű, hogy igényeljük az információt, továbbá jobbnak tartjuk, ha több van belőle, mint kevesebb, továbbá, sajátosságaitól függetlenül, szükségesnek érezzük ésszerű terveink megvalósításához. A könyvtárosok viszont felismerték, hogy tévedés azt gondolni, hogy az információ alapvetően jó dolog.

Az információ matematikai elmélete a bizonytalanság csökkentésével méri az információt. Ezzel eltávolítja a jelentés megszokott értelmezésétől. Az objektív értelemben vett bizonytalanságot azonban csak az igaz propozicionális tartalom képes feloldani. Ennek megfelelően, a túlterhelés problémájára úgy is tekinthetünk, mint a tartalom okozta túlterhelésre, hiszen túl sok igaz tartalom áll rendelkezésre, másrészt viszont túl sok a hamis tartalom is, mivel nem vagyunk képesek hatékonyan megítélni mi igaz és mi hamis.³⁶

Az információs túlterhelés és a web 2.0

Az információs túlterhelés tekintetében talán nem is az információ mennyisége a probléma, hanem az, hogy ez az információ többé már nem passzív. Többféle kommunikációs csatornán áramlik, és kérés nélkül kapjuk. Azzal a szándékkal és olyan módon küldik nekünk, hogy figyelmünket megragadja. Miután ez megtörtént, az információ elérte tudatunkat, tennünk kell vele valamit, különben megreked, zűrzavart okozva tudatunkban és fizikai tereinkben.³⁷ Mindez jól illeszkedik a figyelemgazdaság természetéhez. Mivel a web 2.0 eszközei egyszerűvé és könnyűvé teszik az információkhoz való hozzáférést és az információk létrehozását, fontos tényezővé vált a figyelem, hiszen akinek (aminek) nagyobb figyelmet szentelünk, az jobban bevésődik az emlékezetünkbe, és könnyebben fizetünk érte.³⁸ Ez anyagok létrehozására sarkall

mindenkit, viszont semmi sem motivál bennünket arra, hogy a webre korábban feltett anyagainkat onnan le is vegyük.³⁹

Az új információs és kommunikációs formák változatossága és sokfélesége, valamint a források pusztá mennyisége is hozzájárul a túlterheléshez. Emellett a web 2.0-ás alkalmazások természete sajátos problémákat is felvet. Ezek a problémák sem teljesen újak, hanem a web korábbi formájában is meglévő jelenségek kiszélesedését jelentik. Ilyen a minőség-ellenőrzés hiánya. Természetesen vitatható, hogy ez súlyosabb gond-e a web 2.0 körében, mint a korábbi alkalmazásoknál.

Kétségtelen viszont, hogy a web 2.0-ás eszközök népszerűsége jellemzően egy olyan információs környezet kialakulásához vezetett, amely igen gyakran a sekélyes újdonságra épül. Ennek egyik oka, hogy valóban eredeti anyagokat nehéz, sőt szinte lehetetlen találni vagy előállítani, az újdonság iránti igényeket tehát a meglévő anyagok újrafelhasználásával, linkek kiépítésével, újracsomagolással lehet kielégíteni.⁴⁰ Ez oda vezet, hogy nemcsak az információk mennyisége növekszik, hanem változékonyságuk, pontosabban mulandóságuk is, ami tovább növeli az információs túlterhelést.⁴¹

A web 2.0-ás környezetben az információs túlterhelést éppen a sekélyes tartalmak előállításával növeli az amatőrök tevékenysége. Ráadásul az amatőrök és a szakemberek közötti, eddig egyértelmű különbségtétel a web 2.0 világában viszont jelentős mértékben elmosódni látszik. Bár találkozzunk olyan állítással, hogy korunkban mindenki a tartalom előállításának szakértője⁴², nem hihetjük, hogy ez így is van. A szakértelemhez nem elég az, ha valaki fel van szerelve a legújabb technológiai eszközökkel.⁴³ Az *amatőr* szó helyébe tehát ebben a kontextusban sokszor a *dilettáns* szót kell behelyettesítenünk.

Ennél fontosabb, hogy az amatőr tartalmak létrehozói nem számolnak azzal, hogy növelik az információs túlterhelést. Mi több, nem is kérhetjük ezt számon rajtuk, bár tudatos polgárokként felismerhetnék, hogy kritikus szemlélettel nézni az információt nemcsak azt jelenti, hogy megszűrjük a másoktól érkező információt, hanem a saját „információtermelésünket” is kordában tartjuk. Igaz, a tudományos információk mennyisége is hallatlan mértékben nőni látszik, és a kutatók sem mérsékelik információtermelésüket, különös tekintettel arra,

hogy előmenetelük nagymértékben a publikáláson múlik.

Éppen ezért különbséget kell tennünk a bennünket magánemberként, a hétköznapiak során érő információs túlterhelés között és aközött, amikor az üzleti életben vagy kutatóként vagyunk kitéve neki. Az utóbbi esetben látnunk kell, hogy a web 2.0-nak az információs túlterhelésben betöltött szerepe kisebb, mivel – bár a kutatók használják a web 2.0-ás eszközöket – nem térnek el eddigi prioritásaiktól, tehát előnyben részesítik a publikálás hagyományosnak tekinthető, formális csatornáit.⁴⁴ Ez abban is megnyilvánul, hogy sokan közülük nem bíznak abban, ami nem esett át formális lektoráláson. Márpedig a lektorok megszűrik az információt. Igaz, hogy ennek a szűrésnek nem az információs túlterhelés csökkentése az elsődleges célja, mégis hozzájárul ahhoz, hogy kevesebb információt kelljen befogadnunk és kezelnünk. Zárójelben jegyezzük meg azonban, hogy a kutatói viselkedés változóban van, bár a változás mértékét sokan eltérően ítélik meg.⁴⁵

„Orvosságok” az információs túlterhelés ellen

Amikor arról beszélünk, hogy a túlterhelés oka lehet az is, hogy az információ nincsen megfelelően szervezve, az információépítészet is segít(het). Ez a – még mindig kevésbé ismert – szakterület nem pusztán a dizájn kérdéseivel foglalkozik, hanem a rendszerek közötti interakciókkal, az információs környezetek megtervezésével úgy, hogy szemantikai és kontextuális információs kapcsolatokat teremtsen a felhasználók céljainak és igényeinek befogadásához.⁴⁶ Természetesen itt elsődleges a túlterhelés csökkentése, pontosabban sokkal szélesebb értelemben beszélhetünk róla, hiszen a célok között kiemelkedő szerepe van annak, hogy a weboldalaknak a lehető legnagyobb mértékben magától értetődő módon kell felépülniük, elérve, hogy használatukhoz ne kelljen gondolkodnia a felhasználónak.⁴⁷

Az információs túlterhelés (némi paradox módon) hozzájárult a referálás újjászületéséhez is. A kutatók ugyanis úgy kezelhetik a tudományos cikkek rájuk zúduló áradatát, hogy a referátumokat nézik meg, és azok alapján döntenek el, hogy el akarják-e olvasni a teljes szövegeket. A jól megírt referátumok tehát az információs túlterhelés ellenszerei.⁴⁸

Azt is látnunk kell, hogy az információs túlterhelés okozta negatív hatások ellensúlyozásában szerepe lehet, és egyre több figyelmet kap a személyes információkezelés (személyes információszervezés, PIM).⁴⁹

Az információk mennyiségét és minőségét egy-egy felhasználó aligha befolyásolhatja érdemben. Hiába akarná tehát az információs túlterhelést enyhíteni. Ami segíthet, annak lényegét a sokszor leírt *információs műveltség* szókapcsolat fejezi ki. *William Badke* szerint az információs túlterhelés világában, az információs műveltségnek megvan az ereje ahhoz, hogy megtanítsa bennünket az információk megfelelő kezelésére.⁵⁰

Ezt a képességegyüttest (gyűjtés, értékelés és szervezés) leginkább a könyvtárosok sajátították el, és ők azok, akik (esetleg információs szakembernek, vagy bármi másnak a nevezve) élen járnak oktatásában is.⁵¹ Erre egyértelmű szükség van, mert az emberek többnyire kompetensnek tartják magukat az információszervezésben, megfedkezve arról, hogy az információtechnológiai eszközök használatában meglévő (többnyire látszólagos) jártasságuk nem garantálja, hogy információs igényeiket megfelelően ki is tudják elégíteni. Sőt, a technikai szakértelem éppenséggel elfedi információs műveltségük nem kielégítő voltát.⁵²

Mindez valójában nem meglepő, hiszen tudjuk, hogy az emberek többsége nem hoz optimális döntéseket, inkább az első, ésszerűnek látszó opciókat választja, tehát kielégítően jó döntések meghozatalára törekszik.⁵³ Közismert, hogy ennek megfelelően sokan még azt az információt is elfogadják, amelyről tudják, hogy rossz minőségű, kevésbé megbízható, ha ugyanakkor könnyen elérhető és egyszerűen használható.⁵⁴ Nem szabad tehát természetesnek vennünk, hogy mindenki képes információkat feldolgozni és kritikával kezelni, ahogy az sem magától értetődik, hogy tud írni és olvasni.⁵⁵ Miközben hatalmas mennyiségű információ áll rendelkezésre, akár „információs alultápláltságról” is beszélhetünk, mivel számos információigény nem kerül kielégítésre. *Eti Herman* és *David Nicholas* ennek fő okát abban látják, hogy a közvetítők kimaradnak az információs láncolatból, azért a digitális információfogyasztók maguk keresnek információt a hálózaton, sokszor nem könyvtári környezetben.⁵⁶

Az információs túlterhelés ellensúlyozása szempontjából az információs műveltség forrásalapú megközelítése a legkevésbé releváns. Ez a meg-

közelítés ugyanis az információforrásokra koncentrálni és kiindulópontja nem a felhasználó, hanem az információs rendszer. A magatartás-alapú megközelítés fókuszja ugyanott van, azonban leírja az információszerzési szokások olyan általánosított struktúráit, amelyeket a felhasználók különböző szituációkban és kontextusokban alkalmazni tudnak. Ennek a megközelítésnek már van köze az információs túlterheléshez, ahogyan a konstruktivista alapokon álló folyamatközpontú megközelítés is ad támpontot számunkra. Ez utóbbi az információszerzés különböző aspektusait a felhasználó perspektívájából mutatja, arra koncentrálni, hogy miként él meg azt a felhasználók, és hogyan hoznak létre jelentéseket. A leginkább releváns megközelítés az, amelyik az információs folyamatok társadalmi és kommunikatív vonatkozásait hangsúlyozza, figyelembe véve azokat a kontextusokat, amelyekben azok zajlanak. Fő értéke, hogy fokozott hangsúlyt helyez a kognitív autoritásra (a szakmai hozzáértésre, a tekintélyre és a befolyásra), a források értékelése és a társas navigáció (egymás ajánlásainak követése) közötti kapcsolatra. Középpontjában az a felismerés áll, hogy kiemelkedően fontos azoknak a társadalmi-technikai feltételeknek a tudatos ismerete, amelyek az információ létrehozását, közvetítését és fogyasztását jellemzik.⁵⁷

Összegzés

Az információs túlterhelés tényének nem szabad azt jelentenie, hogy deprimáltak, kimerültek, krónikusan boldogtalanok vagyunk, vagy pánikba kellene esnünk. Csupán arról van szó, hogy aggaszt bennünket, amikor túl sok tartalomhoz férünk hozzá, ráadásul kevesebb időnk marad a pihenésre és a reflexióra. Fontos, megoldandó problémáról van szó, amellyel kapcsolatban azonban nem szabad túlzásokba esnünk.⁵⁸

A probléma nem az, hogy túl sok információ áll rendelkezésre, hiszen társadalmunkat az információ mozgatja, így nem lehet belőle túl sok. A kihívás inkább az, hogy hatékonyan használjuk az információt.⁵⁹

Irodalom

¹ SENNYEY Pongrácz – KOKAS Károly: Könyvtárak a hálózatban. Hogyan változtatta/változtatja meg a könyvtárak jelenét és jövőjét a számítógépes világhálózatba kerülés? = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 58. évf. 10. sz. 2011. p. 419–429.

- ² MARTELL, Ch.: Access: The social dimension of a new paradigm for academic librarianship. = *Journal of Academic Librarianship*, vol. 35, no. 3, 2009, p. 205–206.
- ³ PIJPERS, G.: *Information overload: A System for Better Managing Everyday Data*. Hoboken, N.J.: Wiley, 2010.
- ⁴ MORVILLE, P.: *Ambient Findability*. Sebastopol, CA: O'Reilly, 2005.
- ⁵ BAWDEN, D. – ROBINSON, L.: The dark side of information: overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. = *Journal of Information Science*, vol. 35, no. 2, 2009, p. 180–191.
- ⁶ DAVIS, N.: *IA Strategy: Addressing the Signatures of Information Overload*. *UXmatters*, 2012
<http://www.uxmatters.com/mt/archives/2012/02/ia-strategy-addressing-the-signatures-of-information-overload.php> (Elérés: 2013. december 21.)
- ⁷ BAWDEN, D. – ROBINSON, L.: The dark side of information: overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. = *Journal of Information Science*, vol. 35, no. 2, 2009, p. 180–191.
- ⁸ PIJPERS i.m.
- ⁹ BAWDEN és ROBINSON i.m.
- ¹⁰ JONES, Q.– RAVID, G., – RAFAELI, S.: Information overload and the message dynamics of online interaction spaces: A theoretical model and empirical exploration.= *Information Systems Research*, vol. 15. no. 2, 2004, p. 194–210.
- ¹¹ PIJPERS i.m.
- ¹² JONES, DAVID és RAFAELI i.m.
- ¹³ DAVIS *IA Strategy*
- ¹⁴ SPIRA, J. B.; GOLDES, D. M.: *Information overload: We have met the enemy and he is us*. Basex Inc, 2007.
- ¹⁵ HOUGHTON-JAN, S.: Being Wired or Being Tired: 10 Ways to Cope with Information overload. = *Ariadne Issue 56*, 2008.
<http://www.ariadne.ac.uk/issue56/houghton-jan/> (Elérés: 2013. december 21.)
- ¹⁶ PIJPERS i.m.
- ¹⁷ DAVIS, N.: Information overload, Reloaded. = *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 37, no. 5, 2011, p. 45–49.
- ¹⁸ JOHNSON, C.A.: *The Information Diet*. O'Reilly Media, 2012.
- ¹⁹ DAVIS *Information overload*
- ²⁰ PIJPERS i.m.
- ²¹ BAWDEN és ROBINSON i.m.

- 22 SPIRA és GOLDES i.m.
- 23 WEINBERGER, D.: Bringing on the info overload. = KMWorld, vol. 19, no. 2, 2010.
<http://www.kmworld.com/Articles/Column/David-Weinberger/Bringing-on-the-info-overload-60750.aspx> (Elérés: 2013. december 21.)
- 24 DAVIS *IA Strategy*
- 25 MORVILLE i.m.
- 26 BAWDEN és ROBINSON i.m.
- 27 TIDLINE, T. J.: The mythology of information overload. = Library Trends, vol. 47, no. 3, 1999, p. 485–506.
- 28 PIJERS i.m.
- 29 JOHNSON i.m.
- 30 HITTAKER, S.: Personal information management: from information consumption to curation. Annual review of information science and technology, vol. 45, no. 1, 2011. p. 1–62.
- 31 PIJERS i.m.
- 32 HIMMA, K.E.: The concept of information overload: A preliminary step in understanding the nature of a harmful information-related condition. = Ethics and Information Technology, vol. 9, no. 4, 2007. p. 259–272.
- 33 BUCKLAND, M.: Information as Thing. = Journal of the American Society for Information Science, vol. 42, no. 5, 1991. p. 351–360.
- 34 HIMMA i.m.
- 35 BUDD, J.: Meaning, truth and information: prolegomena to a theory. = Journal of Documentation, vol. 67, no. 1, 2011. p. 56–74. p.
- 36 HIMMA i.m.
- 37 NEVEL THOMAS, M.: Personal Productivity Secrets. Indianapolis, IN: Wiley, 2012.
- 38 GOLDBERGER, M.H.: M.H. Goldhaber's Principles of the new economy. 1996.
<http://www.well.com/user/mgoldh/principles.html> (Elérés: 2013. december 21.)
- 39 BROWN, D.: Eight Principles of Information Architecture. = Bulletin of the American Society for Information Science and Technology, vol. 36, no. 6, 2010. p. 30–34.
- 40 BAWDEN és ROBINSON i.m.
- 41 DAVIS *IA Strategy*
- 42 HUVILA, I.: The complete information literacy? Unforgetting creation and organization of information. = Journal of Librarianship and Information Science, vol. 43, no. 4, 2011. p. 237–245.
- 43 MORVILLE i.m.
- 44 COLLINS, E.: Social media and scholarly communications: the more they change, the more they stay the same? = Shorley, D. and Jubb, M. (Eds), The Future of Scholarly Communication. Facet, London, 2013, p. 89–102.
- 45 ŠPIRANEC, S.: Az információs műveltség változó szempontjai a 2.0-ás kutatási környezetben. = Könyvtári Figyelő, 59. évf. 2. sz. 2013. p. 332–342.
- 46 DAVIS *Information overload*
- 47 MORVILLE i.m.
- 48 OJALA, M.: An Abstract Concept. = Online, vol. 36, no. 2, 2012. p. 5.
- 49 NAGY Gyula: PIM – Személyes információszerzés. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. évf. 11–12. sz. 2010. p. 458–474.
- 50 BADKE, W.: Information overload? Maybe not. = Online, vol. 34, no. 5, 2010. p. 52–54.
- 51 HOUGHTON-JAN i.m.
- 52 HERMAN, E. – NICHOLAS, D.: The information enfranchisement of the digital consumer. = Aslib Proceedings, vol. 62, no. 3, 2010. p. 245–260.
- 53 SIMON, H.: Korlátozott racionalitás. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1982.
- 54 BATES, M.: Toward an Integrated Model of Information Seeking and Searching. = New Review of Information Behaviour Research, vol. 32, 2002, p. 1–15.
- 55 Európai Bizottság. Az EU Szövegértési készséggel foglalkozó magas szintű munkacsoportja. Vezetői összefoglaló. Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2012.
- 56 HERMAN és NICHOLAS i.m.
- 57 SUNDIN, O. Negotiations on information seeking expertise: a study of web-based tutorials for information literacy. = Journal of Documentation, vol. 64, no. 1, 2008. p. 24–44.
- 58 HIMMA i.m.
- 59 NEYLON, C.: It's not filter failure, it's a discovery deficit. Serials: The Journal for the Serials Community, 2011, 24.1. p. 21–25.

Beérkezett: 2014. I. 21-én.

